

*КАЖИМЄЖ ПАЙОНК*

*доктор габілітований економічних наук, професор  
Державний економічний університет у Познані  
Познань, Польща*

*КВИЛІНСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ*

*доктор економічних наук  
Інститут розвитку міжнародної співпраці  
Познань, Польща  
E-mail: [aleksy.kwilinski@institute-icd.org](mailto:aleksy.kwilinski@institute-icd.org)  
[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-6318-4001](https://orcid.org/0000-0001-6318-4001)*

## ДЕРЖАВА У СТИМУЛЮВАННІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА НЕОСВОЄНИХ ТЕРИТОРІЯХ

**Актуальність.** Актуальність проблеми державного стимулювання сталого розвитку регіонів на засадах економічної свободи, власності, верховенства права і демократії зростає у сучасних умовах підсилення у світі ролі таких чинників як глобалізація, конкурентоспроможність та інновації.

**Мета та завдання.** Метою статті є дослідження теоретичних, методичних положень та практично-прикладних рекомендацій, які мають обґрунтувати інструменти вдосконалення державного стимулювання сталого розвитку регіонів в Україні та Польщі, з урахуванням напрацьованого досвіду країн Європейського Союзу.

**Результати.** Дослідження та практика доводять, що розвиток і темпи економічного зростання країни залежать від ефективності державних установ. Вони є однією з найважливіших змінних, що пояснюють відмінності в темпах економічного зростання в групах країн, що розвиваються та трансформуються. При цьому виявлено, що децентралізація функцій держави означає, що вона делегує свої повноваження структурам, які вона встановлює, одним з яких є регіон, що має, серед інших, адміністративні права. Тому у статті проведено порівняльний аналіз правових умов для сталого розвитку регіонів в ЄС, Польщі та Україні. Варто відзначити, що як основи розумного розвитку, так і інклюзивного розвитку мають важливе значення, проте, в даному дослідженні основна увага приділена складовій сталого розвитку, а, отже, стимулюванню економіки, яка ефективно використовує ресурси, в той же час будучи екологічно чистою і більш конкурентоспроможною.

**Висновки.** Виявлено, що у всіх аналізованих країнах у планових документах на регіональному рівні враховуються основні принципи устрою, забудови та землекористування, які враховують історичні, економічні, екологічні, демографічні, етнічні та культурні особливості регіону. Перспективи майбутніх досліджень у сфері державного стимулювання сталого розвитку регіонів пов'язані з ефективною структурою формування державою інституційного середовища.

**Ключові слова:** сталий розвиток, регіон, економічна свобода, власність, верховенство права, демократія, інституційне середовище.

*KJIMIZ PEJUNK*

*doctor habilitated economics, professor  
State University of Economics in Poznan  
Poznan, Poland*

*OLEKSII KVILINSKIY*

*Dr.Sc. (Economics)  
Institute for the Development of International Cooperation  
Poznan, Poland  
E-mail: [aleksy.kwilinski@institute-icd.org](mailto:aleksy.kwilinski@institute-icd.org)  
[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-6318-4001](https://orcid.org/0000-0001-6318-4001)*

## STATE IN STABILIZATION OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT IN NON-SAVING TERRITORIES

**Topicality.** *The urgency of the problem of state incentives for the sustainable development of regions on the basis of economic freedom, property, rule of law and democracy is increasing in today's conditions of strengthening the role of such factors as globalization, competitiveness and innovation in the world.*

**Aim and tasks.** *The purpose of the article is to study theoretical, methodological and practical recommendations, which should justify the tools for improving the state incentives for the sustainable development of regions in Ukraine and Poland, taking into account the experience gained from the European Union countries.*

**Research results.** *Research and practice show that the development and rates of economic growth in the country depend on the efficiency of public institutions. They are one of the most important variables that explain the differences in the rates of economic growth in the groups of developing and transforming countries. It was found that the decentralization of state functions means that it delegates its powers to the structures it establishes, one of which is a region with, inter alia, administrative rights. Therefore, the article provides a comparative analysis of the legal conditions for the sustainable development of the regions in the EU, Poland and Ukraine. It should be noted that both the basis for smart development and inclusive development are important, however, this study focuses on the components of sustainable development, and, therefore, the stimulation of an economy that effectively uses resources, while being environmentally friendly and more competitive.*

**Conclusions.** *It was found that in all the analyzed countries, the planning documents on the regional level take into account the basic principles of the arrangement, development and land use taking into account historical, economic, ecological, demographic, ethnic and cultural features of the region. Prospects for future research in the field of state incentives for sustainable development of regions are related to the effective structure of the formation of the institutional environment of the state.*

**Key words:** *sustainable development, region, economic freedom, property, rule of law, democracy, institutional environment.*

### **Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.**

Вплив держави на розвиток та темп економічного зростання нерозривно пов'язаний з ринковою економікою. А вона змінюється. До її традиційних основ, тобто землі, виробництва, капіталу, додалися знання, що розпочали новий процес її розвитку, котрий визначають такі цінності, як глобалізація, конкурентоспроможність та інновації. Це означає, що в умовах національної держави, економічна свобода, власність, верховенство права, демократія є панівними детермінантами, що впливають на економіку. У сучасних дослідженнях з економічних наук держава сприймається в двох вимірах. В одному аналізується система національної економіки, яка характеризується своїми ресурсами (тобто працею, капіталом, природними ресурсами, технічним прогресом), що знаходяться в розпорядженні суб'єктів в межах географічних кордонів даної держави та сукупними наслідками їхньої економічної діяльності. У другому вимірі – інституційному – держава є правилами гри, котрі вона визначає і захищає.

**Аналіз останніх публікацій по проблемі.** Тут варто згадати знамените визначення Дугласа Норта, згідно з яким інституції – це встановлені правила гри (the rules of the game), що функціонують у суспільстві, або точніше – усі визначені людиною види обмежень, які формують її поведінку та міжособистісні відносини. Вони включають процедурні та регулятивні інституційні рішення, що визначають економічну та політичну структуру країни. Вони створюють основні принципи конкуренції та кооперації, котрі забезпечують функціонування прав власності. Їхнє створення сприяє зменшенню транзакційних витрат і, як наслідок, максимізації доходів для суспільства та податкових надходжень для держави [North 1981, 24]. Ці правила також включають економічну політику, що здійснюється державою стосовно податків, державних витрат, процентних ставок тощо. Починаючи з дев'яностих років минулого століття, багато робіт вказують – разом із технічним прогресом – на державні інституції як головний визначальний фактор багатства та довгострокового економічного зростання. Як зазначає Анджей Войтина, розрізнення між економічною політикою та інституціями, як правило, є інтуїтивним і довільним, а самі ці поняття не дуже точні. Варто також послатися на міркування С. Джонсона про те, що риси держави, що сприяють економічному розвитку, включають в себе багато моделей зростання як одної з ендегенних змінних. Довгострокові аналізи показують, що країни з більш ефективними державними інституціями тепер є більш розвиненими і мають вищий рівень ВВП на душу населення [Wojtyna 2009, 17; Marks-Bielska 2013, 29].

Дослідження та практика доводять, що розвиток і темпи економічного зростання країни залежать від ефективності державних установ. Вони є однією з найважливіших змінних, що пояснюють відмінності в темпах економічного зростання в групах країн, що розвиваються та трансформуються. Тому побудова та безперервне вдосконалення державних установ, що створюють умови для ефективного функціонування та розвитку підприємств, є ключовим для економічного розвитку. “Сильна держава” є однією з умов, необхідних для того, щоб країна стала на шлях соціально-економічного розвитку і є запорукою стабільного зростання [Wojtyna 2016, 9].

**Формулювання цілей дослідження.** У даній роботі пропонується дослідження теоретичних, методичних положень та практично-прикладних рекомендацій, які мають обґрунтувати інструменти вдосконалення державного стимулювання сталого розвитку регіонів в Україні та Польщі, з урахуванням напрацьованого досвіду країн Європейського Союзу.

**Виклад основних результатів та їх обґрунтування.** Девід С. Лендіс зробив характеристику “ідеальної держави”, котра дозволила б забезпечити “ідеальному суспільству зростання та розвитку” краще пристосування до виробництва товарів та послуг. Відповідно до цього списку “ідеальна держава”:

1. Забезпечує право приватної власності;
2. Гарантує право на особисту свободу, захищаючи його як від зазіхань тиранії, так і від злочинності та корупції;
3. Забезпечує права за контрактами;
4. Забезпечує стабільну владу, не обов'язково демократичну, але таку, що керується загальновідомими принципами (влада закону, а не людей);
5. Забезпечує відповідальну владу;
6. Забезпечує чесну владу;
7. Забезпечує помірковану, ефективну та некорумповану владу” [Landes 2005, 25].

Варто зазначити, що у 1990-х роках найвпливовіший список, але не стільки рис “доброї держави”, як бачення економічної політики держави, зробив Дж. Вільямсон і назвав його “Вашингтонським консенсусом”. До нього увійшли: бюджетна дисципліна, переорієнтація державних витрат, податкова реформа, лібералізація процентної ставки, торгівлі, приватизація, дерегулювання, захист прав власності, корпоративне управління, гнучкий ринок праці, адаптація до правил СОТ, розумне відкриття ринків капіталу, незалежний центральний банк, програми соціальної допомоги, зменшення бідності [Williamson 1990, 74; Pińetek, Szarzec 2008, 112]. Критика, з якою зіткнулися результати втілення “Консенсусу” та досвід реалізації програм у багатьох країнах, що розвиваються, призвели до значних його змін. Дені Родрік, спираючись на аналіз програм, здійснених Світовим банком та МВФ у 90-х роках ХХ століття, додав ще десять пунктів. Вони пов'язані з ефективним функціонуванням держави в його інституційному вимірі. Розширена версія “Консенсусу” підкреслює важливість держави як гаранта інституційно-правового порядку, високої якості влади та дотримання основних прав людини. Дії держави мають бути спрямовані не тільки на стимулювання економічного розвитку, але й на зменшення бідності. Розмір держави залежить від її реального включення як учасника в економічні процеси та прийняття рішень про виділення ресурсів на конкретні цілі. Для його вимірювання використовуються такі показники, як: частка державних витрат у ВВП, частка державного сектора у виробництві ВВП та зайнятості, частка доходів у ВВП та коефіцієнт заборгованості (дефіцит бюджету, державний борг) у порівнянні з ВВП [Rodrik 2003, 4; Rajčok 2016].

Систематизацію таких інституційних показників здійснила Дж. Арон, підкреслюючи, що це:

- 1) міри якості формальних інституцій (в основному індекси ризику, що базуються, серед іншого, на забезпеченні прав власності, стабільності законодавства, обмеженні корупції);
- 2) міри якості соціального капіталу (зокрема громадянські свободи, економічна свобода, громадянське суспільство);
- 3) характеристики суспільства (в тому числі етнічні, культурні, історичні, релігійні);
- 4) особливості політичної системи (зокрема тип політичного устрою, конституційні права);
- 5) міри політичної стабільності (у т. ч. соціальні хвилювання, страйки, громадянські війни, тривалість режиму) [Pińetek, Szarzec 2008, 119].

Враховуючи вищесказане, Д. Кауфман та інші автори, з точки зору якості управління, побудували наступні шість індексів: демократичного контролю держави громадянами, політичної стабільності, ефективності держави, якості регулювання, верховенства права та контролю за

корупцією [Kauffman 1990, 2]. Важливими для аналізу впливу державних інститутів на економічний розвиток є роботи Д. Родріка. Він відрізняє при цьому мета-інститути, тобто демократію та права людини, як фундаментальні, оскільки вони дозволяють суспільству вибирати з наявного діапазону установ, що функціонують. Він розглядає ефективність держави в контексті підтримки функціонування ринку цими мета-інститутами. Створена ним таксономія включає в себе чотири основні групи установ:

- 1) котрі творять ринок (права власності та виконання контрактів);
- 2) котрі регулюють ринок (регулювальні органи та інші механізми для виправлення недоліків ринку);
- 3) котрі стабілізують ринок (монетарні та фіскальні установи, а також регулятивні та наглядові інститути);
- 4) котрі легітимізують діяльність ринку (демократія та соціальний захист і соціальне забезпечення) [Piech 2004, 138].

На основі аналізу рекомендацій, якою повинна бути “хороша держава” в економіці, можна виокремити чотири основних правила гри, які є основами інституту держави в економіці. Це економічна свобода, власність, верховенство права та демократія. “Добра держава” в економіці забезпечує ефективне дотримання закону в сфері охорони економічної свободи та індивідуальної власності, тобто є законною і демократичною [Smitka, Kozioł 2016, 76]. Тут варто зазначити, що економічна свобода розглядалася з самого початку економічного розвитку як основна характеристика суб’єкта господарювання. Вона має найсильніший вплив на процвітання та економічне зростання, тому від часів Адама Сміта вважалася необхідною для поліпшення добробуту. Тому обмеження економічної свободи державою має бути винятковим і обґрунтованим важливими міркуваннями. Є багато визначень економічної свободи, але більшість дослідників погоджуються, що вона включає:

1. Захищене право власності (щодо законно придбаних об’єктів та прав).
2. Свободу укладання договорів з вітчизняними та іноземними організаціями.
3. Відсутність втручання держави в умови, на яких укладені добровільні угоди, та свободу від конфіскації майна через надмірне оподаткування або непередбачувану інфляцію [Mikosik 1993, 68].

Підкреслюється при цьому, що виконання вимоги економічної свободи означає існування верховенства права, у тому числі державних заходів щодо захисту прав власності та дотримання укладених угод. Одне з найпоширеніших у літературі визначень економічної свободи було сформульоване авторами рейтингу економічної свободи “Index of Economic Freedom”. За їхніми словами, економічна свобода це “[...] відсутність примусу та обмежень з боку держави щодо виробництва, розподілу та споживання товарів і послуг, вище рівня, що служить для захисту та підтримки цієї економічної свободи”. Друге найбільш поширене визначення походить зі звіту “Economic Freedom in the World”. Згідно з ним, суб’єкти господарювання мають економічну свободу, якщо їхнє набуте правовим шляхом майно, захищається від заволодіння іншими, і вони можуть його використовувати, обмінювати або віддавати, доки це не порушує економічну свободу інших суб’єктів. Тож економічна свобода у дослідженнях часто пов’язується з власністю. Варто зазначити, що економічна свобода є невидимою змінною, а її рівень часто визначається шляхом оцінки явищ, що є її наслідками. Перевірка здійснюється шляхом спостереження за окремими аспектами господарювання, напр.: монетарною політикою, захистом прав власності, бар’єрами для зовнішньої торгівлі, фіскальним навантаженням тощо, яким потім приписується відповідна вага. Вони встановлюються на одному рівні для кожної зі спостережуваних змінних або визначаються на основі експертних оцінок.

Власність – майнові права – відповідно до переліку, складеного Тоні Оноре – включають: права користування та управління, право на доходи, на капітал, право власності та право на безпеку. В даний час ми спостерігаємо додаткові аспекти в ньому: можливість передачі; відсутність тимчасових обмежень; заборона використання на шкоду іншим; підлягання примусовому стягненню [Honore 1961, 73]. Натомість Фрідріх фон Гаєк звертав увагу на проблему використання знань, розпорочених між людьми, та необхідності постійного відкриття найкращих способів виробництва. Економічна реальність постійно змінюється, і лише конкуренція, котрої бракує в централізованій економіці, може змусити постійно шукати новий стан рівноваги. Дотримання прав власності та панування приватної власності є основною рисою ринкової економіки. Якщо держава не гарантує її дотримання, це сприяє зниженню економічної активності, оскільки зв’язок між затратами сил і капіталовкладеннями та

винагородою за них порушуються. У такій ситуації суб'єкти господарювання, що не впевнені в отриманні доходу від власної діяльності, обмежують свою активність. Недотримання прав власності, таким чином, завдає шкоди економічному розвитку та стабільності держави.

Правопорядок, найчастіше цитований за Ф. фон Гаском, означає, що верховенство права це стан, який характеризується тим, що “влада у всій своїй діяльності є обмежена правилами, котрі були встановлені та оголошені раніше”. Верховенство права також означає, що сфера застосування законодавства обмежується загальними правилами, і створення законів для окремих суб'єктів виключене. У цих умовах правила економічної діяльності можна “описати скоріше як певний тип інструментів виробництва, що допомагають людям передбачати поведінку тих, з ким вони повинні співпрацювати” [Науек 2003, 86].

Демократія, її вплив на темпи економічного зростання не настільки однозначний, як аналізованих раніше інституцій. Про це свідчать раніше згадані твори Д. Лендіса та Д. Родріка. Перший з них узагалі не згадує цей фактор, а другий – розглядає демократію як мета-інститут, який дозволяє громадянськості мати вільний вибір, що сприяє розвитку оптимальних інституційних рішень і зростанню добробуту. Тож Д. Родрік трактує демократію як цінність саму по собі. Роберт Даль, один з найвидніших американських теоретиків демократії, перераховує численні переваги, що є наслідком демократії: уникнення тиранії, основні права, загальна свобода, можливість вирішувати свою долю, моральна незалежність, розвиток людини, захист основних особистих інтересів, політична рівність. Більше того, на його думку, сучасні демократії також приносять мир і добробут [Dahl 2000, 46]. Автором найвідомішого визначення демократії був Авраам Лінкольн, котрий заявив, що це “влада народу, здійснювана народом і в інтересах народу”. Отже, це система здійснення влади, в якій (безпосередньо чи опосередковано) політичні рішення приймаються народом. Це визначення окреслює найбільш загальні межі функціонування сучасної демократії, але воно виражене в дуже емоційних словах. Цього недоліку позбавлене визначення, запропоноване Йозефом Шумпетером, згідно з яким демократія є “способом прийняття політичних рішень, що полягає у здобуванні влади вирішувати шляхом конкурентної боротьби за людські голоси” [Schumpeter 1964, 14].

У 90-х роках минулого століття зі зміною соціально-економічного устрою держави та виникненням ринкової економіки у сфері місцевого самоврядування з'явилися численні державні та приватні установи з розвитку. До них належать суб'єкти господарювання – в основному промислові підприємства, які мають свої ресурси для досліджень та розробок (лабораторії, конструкторські бюро, відділи розвитку технологій і т. п.) і проводять дослідно-конструкторські роботи з розвитку переважно поряд зі своєю основною діяльністю. Вони стали зацікавленими сторонами сталого розвитку, важливими у процесі реалізації регіонами стратегій розвитку [Воцніак 2011, 129]. Децентралізація функцій держави означає, що вона делегує свої повноваження структурам, які вона встановлює. Одним з них є регіон, який має серед інших адміністративні права.

У літературі, польській і не тільки, регіон зазвичай визначається як “умовно виділена область, відносно однорідна, яка відрізняється від сусідніх областей за природними або набутими протягом історії ознаками”. Натомість основними характеристиками, що визначають його, є: розташування та географічні умови, мовна, релігійна та етнічна відокремленість громади, яка живе в цьому регіоні. Будучи вираженням специфічної економічної спеціалізації, він використовує наявні ресурси та фактори виробництва, потоки капіталу, людей, технології та інформацію [Filipiak, Kogut, Szewczyk, Zioło 2005, 11]. З точки зору економічних наук найважливішим є регіон в економічному сенсі, котрий виокремлюють на підставі економічних критеріїв. Найбільш загальне формулювання його таке: “економічний регіон – це область, яка має специфічну економічну спеціалізацію, що виникає в результаті використання ендо- та екзогенних факторів розвитку” [Strzelecki 2008, 13]. Тому економічний регіон сприймається як територіальний виробничо-сервісний комплекс, який відрізняється серед навколишніх територій специфічними формами господарювання. На думку Антонія Файферака, кожен економічний регіон відповідає наступним умовам:

- є частиною більшої території;
- має специфічну виробничо-сервісну спеціальність у межах країни;
- має принаймні один міський осередок;
- займає просторово компактну площу [Fajferek, 1966, 9].

Для економіста найважливішим є аналіз регіонального розвитку з точки зору змін, що відбуваються в економіці – тобто процесу економічного характеру, що полягає в перетворенні

регіональних факторів та ресурсів (ендо- та екзогенних) на товари та послуги. Найважливішою особливістю такого розуміння розвитку є економічне зростання регіону, тобто збільшення виробництва товарів та послуг не лише внаслідок кількісного збільшення використаних виробничих факторів, а й шляхом поліпшення їхньої ефективності [Gorzalak 2009, 24].

Найважливішим адресатом політики регіонального розвитку є суспільство. Саме його рівень життя є кінцевою метою усіх зусиль, що здійснюються в рамках регіонального розвитку. Тому одним із найважливіших аспектів його розвитку є соціальний розвиток, тобто зміна способу, рівня та якості життя мешканців (Стшелецький). Його основою є економічне зростання, тобто збільшення кількості та підвищення якості вироблених товарів та послуг. Процес соціальних змін включає складні для уточнення зміни, що відбуваються в міжособистісних відносинах та соціальній структурі регіону. Проте, навіть якщо ми обмежимо сферу розвитку суто соціально-економічними питаннями, він залишається складною концепцією, оскільки в регіональному масштабі питання соціально-економічного розвитку стають надзвичайно складними. Це факт, що кожна область функціонує та розвивається як невід'ємна частина більшого цілого (національної економіки), отже, вона використовує товари та послуги, що виробляються в інших областях країни. Тому вона постачає назовні продукти та послуги, вироблені на її території, а також приймає капітал, створений в іншому місці, та передає власні ресурси на інші території. Багато елементів розвитку не збалансовані на місцевому рівні, навіть при значній закритості економіки, тому необхідно застосувати принцип державної субсидіарності [Churski 2008, 25-26].

Сучасний ринок праці, з точки зору рівня зайнятості та якості пропонуваного на ньому робочих місць, є одним з найважливіших нині чинників, що визначають рівень життя місцевих та регіональних громад, і відображається в різних визначеннях розвитку. Економічний розвиток визначається як: "процес, за яким місцеві органи влади та/або сусідські організації займаються стимулюванням або принаймні підтриманням економічної діяльності та/або зайнятості. Основною метою такого залучення є створення місцевих можливостей для підтримки/появи зайнятості у сферах, що є корисними для місцевої громади. У процесі локального економічного розвитку використовуються місцеві природні, людські та інституційні ресурси". Це визначення, з одного боку, підкреслює роль органів місцевого самоврядування (регіональних та локальних) у процесі регіонального розвитку шляхом стимулювання змін, що вигідні для громад регіону, а з іншого – показує, наскільки важливим елементом цього розвитку є нині ринок праці [Miszczuk, Miszczuk, Ĺuk 2007, 161].

На думку М. Обребальського, детермінанти (їх критерії) регіонального розвитку можуть, з точки зору можливості їх кількісної оцінки, бути розділені на п'ять основних груп:

- вимірювані в фізичних одиницях (населення, кількість працівників, кількість безробітних, кількість суб'єктів підприємницької діяльності тощо),
- котрі можуть бути виражені в фінансовому вигляді (зарплати, вартість основних ресурсів, вартість інвестицій тощо),
- вимірювані технічними одиницями, але не вартістю (відстань від державного кордону, рівень шуму, рівень забруднення води та атмосфери тощо);
- невимірювані, але придатні для ідентифікації, так що можна однозначно та об'єктивно відрізнити кращі та гірші ситуації (наприклад, з погляду здоров'я мешканців),
- невимірювані та ідентифіковані на основі суб'єктивних відчуттів (напр., естетичних та ландшафтних цінностей) [Obrebski 2002, 12-13].

В рамках вимірювання значимості окремих регіонів у соціальному, економічному та просторовому масштабі країни емпіричні дослідження використовують інструменти багатопланового порівняльного аналізу у співвідношенні: регіон – регіони – країна. Найбільш універсальним та загальноприйнятим ідентифікатором регіонального розвитку в цій групі є значення ВВП на душу населення регіону (*per capita*). Внутрішній валовий продукт відображає кінцеві результати діяльності усіх суб'єктів господарювання в регіоні, тому його рівень інформує як про важливість регіону в країні, так і про якість регіонального економічного середовища у широкому сенсі. Звичайно, можна прийняти інші мірки, щоб визначити важливість регіону в загальнодержавній системі, такі як демографічний потенціал регіону, економічний потенціал, роль сфери послуг і т. п. У цьому випадку важливість регіону може бути визначена для обраної галузі економічної діяльності, промисловості або певного ідентифікатора регіонального розвитку [Domacski 2001, 85].

Концепція сталого розвитку стала головною ідеєю функціонування місцевого самоврядування, особливо на рівні воєводства. У Законі від 5 червня 1998 р. “Про самоврядування воєводства” в ст. 11 пар. 2 пункті 5 написано, що одним з елементів проведення політики розвитку воєводства є раціональне використання природних ресурсів та формування природного середовища відповідно до принципу сталого розвитку [Dz.U. nr 142. Poz. 1590 ze zm.]. Визнано, що основою концепції сталого розвитку є рівне ставлення до соціальних, економічних та екологічних причин. Їх розвиток включено до Стратегії сталого розвитку Польщі до 2025 року. Важливо відзначити, що в Національному плані розвитку на 2007-2013 роки основними положеннями були: визнання довкілля цінністю, реалізація принципу справедливості для всіх соціальних груп і майбутніх поколінь, розширення часових рамок концепції сталого розвитку за межі нинішнього покоління.

Сучасна політика землеустрою та розвитку місцевого самоврядування у відносинах між Європейським Союзом (через фонди ЄС), державою (територіальні угоди) та місцевим самоврядуванням визначено в Законі від 24 січня 2014 року з пізнішими змінами. Його стаття 3 передбачає, що політику розвитку здійснюють: Рада міністрів, органи самоврядування воєводства, повіту, гміни (громади), метрополійні спілки. Розширенням його основних рішень є план – Стратегія відповідального розвитку, яка віддає перевагу такому розвитку, що забезпечує користь всім соціальним групам і в якому потреби нинішнього покоління можуть бути реалізовані, не зменшуючи шанси на це для майбутніх поколінь. Важливо правильно формувати зв'язки між конкурентоспроможністю економіки, турботою про навколишнє середовище та якістю життя. Відповідальний розвиток це економічне зростання, яке використовує такі якості, як підприємливість, старанність, ресурси та навички поляків [Uchwaia nr 8].

Сталий розвиток як мета і стратегія сучасного землеустрою в Європейському Союзі знайшли своє відображення на регіональному та місцевому рівнях. Проведення політики землекористування є в основі всіх заходів органів державної влади та місцевого самоврядування, як у сфері її формування, так і у питанні встановлення правил розподілу землі для конкретних цілей, її використання та забудови. У Європейському Союзі ініціативи щодо сталого розвитку були розпочаті в 1990 році в Роннебі (Швеція) Декларацією Балтійського моря, котру було уточнено в Конвенції про охорону морського середовища в Балтійському морі в 1992 році, відомій як Нова Гельсінська конвенція. Її держави-учасники взяли на себе такі зобов'язання: вживати заходів щодо запобігання та ліквідації забруднення в цілях сприяння екологічному відновленню району та збереження його екологічного балансу; вживати заходів, якщо будуть підстави вважати, що до морського середовища – прямо або опосередковано – потрапили речовини або енергія, котрі можуть поставити під загрозу здоров'я, завдати шкоди природним ресурсам і морським екосистемам, руйнувати його цінності, а також перешкоджати дозволеному використанню моря навіть за відсутності доказів зв'язку між потраплянням та потенційними наслідками; використовувати найкращі доступні технології (BAT) та найкращу екологічну практику; застосовувати принцип “забруднювач платить”; проводити вимірювання у належний спосіб. Ведення діяльності також не повинне призводити до транскордонного забруднення територій за межами Балтійського моря [Dz.U. 2000 nr 28 poz. 346].

Концепції сталого розвитку в Європейському Союзі є результатом політики, що проводиться в галузі охорони довкілля – I Програми дій з охорони довкілля (1973 – 1976), II Програми (1977 – 1981 роки), III Програми (1982 – 1986 роки), IV Програми (1987 – 1992), V Програми (1992-2000), VI Програми (2001 – 2010). Вони були розширені в Лісабонській та Гетеборзькій стратегіях. Перша була прийнята в березні 2000 року. Це базова економічна програма на території Європейського Союзу. Її метою було побудувати до 2010 року найбільш розвинену економіку, засновану на таких тенденціях, як інновації, лібералізація, підприємництво та соціальна єдність [Strategia 2000, 7].

Лісабонська стратегія стосувалася соціального капіталу в широкому розумінні та сталого розвитку, формулюючи основні чинники, що їм перешкоджають, напр.: глобальне потепління, зміна клімату, продовольча безпека, старіння населення, втрата біорізноманіття, щільність транспорту переважно в урбанізованих територіях. Було визнано, що новий підхід до секторальних політик, таких як аграрна політика, рибна політика, транспортна політика, регіональна політика, вимагає нових правових норм у цій сфері. Стратегія сталого розвитку 2001 року базується на чотирьох основних опорах: економічній, соціальній, екологічній та глобальній. Як уже зазначалося, її метою було координувати політику на рівні ЄС таким чином, щоб вона відповідала концепції сталого

розвитку. Пропозиція Європейської комісії також включала політику щодо сталого розвитку поза межами ЄС [Strategia 2001, 3].

Передумови для просторового планування в Європейському Союзі було розроблено Інститутом розвитку міст у 2005 році. Тоді було визнано, що пріоритетом є розвиток інфраструктури та транспортних систем, оскільки більшість інвестицій буде зосереджена саме там. Наступним було створення умов для сталого розвитку, третій стосувався впровадження національних та регіональних стратегій, а четвертий – способів проведення політики землекористування шляхом встановлення призначення земель і принципів їх упорядкування та забудови [Ziobrowski 2007, 19].

З 2010 року сталий розвиток впроваджується в рамках стратегії “Європа 2020”. Вона був прийнята 17 червня 2010 року, замінивши Лісабонську програму, що діяла з 2000 року. Її мета полягала у створенні такого економічно-соціального плану, який сприятиме зменшенню соціальної ізоляції через, наприклад, збільшення зайнятості та підвищення продуктивності праці. Це також відповідь на кризові роки (найбільші за 80 років) та на економічні загрози (напр., на посилення позицій “азійських тигрів”). Вона передбачала пришвидшення економічного зростання та зайнятості завдяки зосередженню дій на трьох ключових питаннях (пріоритетах): розумному і зрівноваженому зростанню та інклюзивному розвитку. Це означало надання нового значення економічним, соціальним та земельпорядним процесам. І тому, з точки зору концепції “Європа 2020”, розумне зростання це інвестування в більш інноваційну економіку. Базування розвитку на знаннях та інноваціях дозволяє побудувати сучасне суспільство, в якому працюють високотехнологічні підприємства, що впроваджують сучасні рішення, які приносять більше користі не тільки підприємцям, але й цілій економіці, оскільки вони більше дбають про довкілля [Bartoso 2010, 11]. Земля в обговорюваній проблемі є предметом управління й трансформації та обмеженим ресурсом. Явище, котре спостерігається щодня, – це відносне “стиснення” вільного простору, пов’язане з його експансивним, іноді грабіжницьким використанням і збільшенням населення. Друге явище – це зникнення природного простору внаслідок розвитку цивілізації [Wackowicz 2011, 7]. Варто відзначити, що як основи розумного розвитку, так і інклюзивного розвитку мають важливе значення, проте, в даному дослідженні основна увага буде приділена складовій сталого розвитку, а отже стимулюванню економіки, яка ефективно використовує ресурси, в той же час будучи екологічно чистою і більш конкурентоспроможною.

Землекористування в Польщі регулюється Законом від 27 березня 2003 Про планування і землеустрій. Внесені до нього правила стосуються: вимог до просторового порядку, зокрема містобудування та архітектури; архітектурних та ландшафтних цінностей; вимог до захисту довкілля, включно з управлінням водними ресурсами і захистом сільськогосподарських та лісових земель; вимог щодо охорони культурної спадщини та пам’яток, а також предметів сучасної культури; вимог до охорони здоров’я та безпеки людей і майна, а також потреб людей з інвалідністю; економічних цінностей території. У ньому впорядковане право власності й потреби державної безпеки й оборони; потреби суспільного інтересу та розвиток технічної інфраструктури, зокрема широкосмугових мереж [Dz.U.2017.0.1073]. Сталий розвиток, про який йдеться у статті 1, пар. 1 Закону є основою для розгляду питань щодо виділення земель для конкретних цілей та для визначення правил їх упорядкування, забудови та експлуатації. Упорядкування земель держави, що створює гармонійну цілість, вимагає в адміністративній процедурі державного управління положень Закону від 7 липня 1990 року про будівельне право, Закону від 21 серпня 1997 року про торгівлю нерухомістю, Закону від 27 квітня 2001 про екологічне законодавство, Закону від 23 липня 2003 року про охорону пам’яток та опіку над ними, Закону від 16 квітня 2004 про охорону природи, Закону від 20 липня 2017 року про водне законодавство [Dz.U. z 2017 r. poz. 1121].

Наведені документи вказують на те, що організація простору пов’язана з отриманням необхідної сировини, джерел енергії та виробництвом конкретних товарів і послуг для потреб суспільства. Планування, організація та впорядкування землі залежить від того, чи основою для задоволення потреб є сільське господарство чи промисловість. Це також залежить від економічної політики та розвитку держави, принципів, що регулюють економіку країни та регіонів.

Планування і землеустрій України керуються різними актами, зокрема законами “Про основи містобудування”, “Про планування і забудову територій”, законами “Про Генеральну схему планування території України”, “Про стимулювання розвитку регіонів”, “Про регулювання містобудівної діяльності”. Їх уточнюють: Земельний кодекс України, Водний кодекс України,



Лісовий кодекс України, Типові регіональні правила забудови (наказ Державного комітету будівництва), державні будівельні норми “Планування і забудова міських і сільських поселень”, “Планування і забудова сільських поселень”, “Генеральні плани сільськогосподарських підприємств”, “Планування і забудова малих сільськогосподарських підприємств” [Domascka-Sienkiewicz 2014, 10]. До системи просторового планування в Україні належать: об’єкти планування – землі та об’єкти державної, приватної, комунальної та суспільної власності; інституційна структура – установи, що займаються землеустроєм; нормативно-правова база – закони, положення і правила, що регулюють землеустрій, ресурси – людські, фінансові, матеріальні та інші [Zakrzewska-Pyitorak 2016, 134].

Землекористування в Україні здійснюється на національному, регіональному та місцевому рівнях. За нього на всіх рівнях несе відповідальність державна адміністрація. На різних рівнях управління створені такі документи: держава – Генеральна схема планування території України, область – схема планування території області, район – схема планування території району, населений пункт – генеральний план населеного пункту, Генеральні плани просторового розвитку міст та сіл: Детальний план території, План червоних ліній, Проект розподілу території, Проект геодезійного поділу. Варто зазначити, що Генеральна схема планування території України має статус закону [Zakrzewska-Pyitorak 2016, с. 138]. У планових документах на регіональному рівні (область і район) враховуються основні принципи устрою, забудови та землекористування. Вони враховують історичні, економічні, екологічні, демографічні, етнічні та культурні особливості регіону. Головним плановим документом України на місцевому рівні є Генеральний план населеного пункту. Цей документ визначає основні принципи розвитку громади. Зокрема, план визначає: попит на землі під забудову, потреби змін меж населеного пункту, межі функціональних зон, прийнятні принципи використання і забудови землі, просторова структура території, діяльність щодо поліпшення стану довкілля та санітарних умов, інші вимоги, визначені в будівельних нормах [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>].

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** В роботі виявлено, що у всіх аналізованих країнах у планових документах на регіональному рівні враховуються основні принципи устрою, забудови та землекористування, які враховують історичні, економічні, екологічні, демографічні, етнічні та культурні особливості регіону. Перспективи майбутніх досліджень у сфері державного стимулювання сталого розвитку регіонів пов’язані з ефективною структурою формування державою інституційного середовища.

## REFERENCES

1. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wplywa na rozwyj wojewydzstwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, 19-34.
2. Dahl, R. (2000). O demokracji. *Krakyw* [in Polish].
3. Domascka-Sienkiewicz, A. (2014). Zintegrowana koncepcja funkcjonalno-przestrzenna rozwoju euroregionu Bug do 2020. *Cheim* [in Polish].
4. Domascki, B. (2001). *Kapital zagraniczny w przemyśle Polski. Prawidlowosci rozmieszczenia, uwarunkowania i skutki*. *Krakyw* [in Polish].
5. Dęwigoi, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, pp. 57-69 [in Polish].
6. Dęwigoi-Barosz, M. (2014). Role liderów biznesu współczesnych przedsiębiorstw. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Hłńska*, 70, p. 105-118 [in Polish].
7. Dęwigoi-Barosz, M. (2015). Rola inteligencji emocjonalnej lidera biznesu. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Hłńska*, 83, pp. 143-152 [in Polish].
8. Dęwigoi-Barosz, M. (2016). Wpływ kobiet na biznes. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Hłńska*, 93, pp. 129-140 [in Polish].
9. Dęwigoi-Barosz, M. (2017). Enhancement of emotional intelligence-related competencies of successors in family businesses. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (50), pp. 172-177 [in English].

10. Długoi-Barosz, M. (2017). Significance of succession competencies in the management of Silesian family business in the sector of small and medium enterprises. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Negotia*, 62 (2), pp. 35-50 [in Polish].
11. Fajferek, A. (1966). *Region ekonomiczny i metody analizy regionalnej*. Warszawa [in Polish].
12. Hayek, F.A. (2003). *Droga do zniewolenia*. Kraków [in Polish].
13. Honoré, A. M., *Ownership* (1961). [w:] A. G. Guest (ed.). *Oxford Essays in Jurisprudence*. Oxford. [in English].
14. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamicka, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *European Cooperation*, 12(19), pp. 86-101. [in English].
15. Kauffman, D., Kraay, A., Zoido, P. (1999). *Lobaton, Gouverance Matters*. The World Bank Development Research Group. Macroeconomics and Growth and World Bank Institute. Washington. [in English].
16. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), pp. 108-119 [in Ukrainian].
17. Kvilinskyi, O., Mieszkov, A., & Bondaryeva, I. (2017). Investigation of the social factors of development of society in the territories with transforming environment. *Research Papers in Economics and Finance*, 2(2), p. 13-19. [in English].
18. Laiko, O., & Kwilicki, A. (2017). Tools for the improving of investment climate in territorial communities: challenges and perspectives for Ukrainian economy. *Economics. Ecology. Socium*, 1(1), pp. 93-103. [in English].
19. Landes, D. (2005). *Bogactwo i nędza narodyw*. Warszawa [in Polish].
20. Lyashenko, V., Osadcha, N., Galyasovskaya, O., & Knyshek, O. (2017). Marketing prospects of small developed African countries assessment for traditional Ukrainian exports. *Economic Annals-XXI*, 166(7-8), pp. 20-25. [in English].
21. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, 4, p. 155-164 [in Polish].
22. Mińkiewicz, R. (2017). Knowledge in the process of enterprise acquisition. *Progress in Economic Sciences*, 4, pp. 415-432. [in English].
23. Miskiewicz, R. (2017). Mergers and acquisitions: selected epistemological aspects. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (50), pp. 147-153. [in English].
24. Mińkiewicz, R. (2017). Organisational structure in the process of integration on the example of iron and steel industry enterprises in Poland. *Difin*. [in English].
25. Miskiewicz, R. (2017). Organisational structure in the progress of integration. *University Library of Munich, Germany*. [in English].
26. Mińkiewicz, R. (2017). Piony scalone a struktury organizacyjne wybranych przedsiębiorstw hutniczych. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Łódzka*, 108, pp. 285-296 [in Polish].
27. Mińkiewicz, R. (2017). Transfer wiedzy w procesach fuzji i przejęć przedsiębiorstw w branży hutniczej. *Wydawnictwo Naukowe PWN* [in Polish].
28. Nazarczuk, J.M. (2013). *Potencjał rozwojowy a aktywność inwestycyjna województw i podregionów Polski*. Olsztyn [in Polish].
29. North, D.C. (1981). *A neoclassical theory of the state* [w] *Structure and change in economic history*. New-York-London [in English].
30. Obrębski, M. (2002). *Rozwój regionalny, identyfikacja, pomiar i ocena*. /w/ E. Sobczak (red) *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*. Wrocław [in Polish].
31. Pajótk, K. (2011). *Samorząd terytorialny i jego wewnętrzna transformacja*. Toruń [in Polish].
32. Pajótk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego – współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej Bydgoszczy*, 9, pp. 109-122 [in Polish].
33. Pajótk, K., Kamicka, B., & Kvilinskyi, O. (2016). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), pp. 204-217. [in English].

34. Pajóek, K., Kvilinskyi, O., Fasięcka, O., & Mińkiewicz, R. (2017). Energy security in regional policy in Wielkopolska region of Poland. *Ekonomia i Ģrodowisko*, 2(61), pp. 122-138 [in Polish].
35. Pińetek, D., Szarzec, K. (2008). Czy państwo sprzyja rozwojowi gospodarczemu. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 4 [in Polish].
36. Rodrik, D. (2003). Growth strategies, Working Paper nr 0317[in English].
37. Strategia Goeteborska (Komunikat Komisji Zrywnowaiona Europa dla Lepszego Ģwiata: Strategia Zrywnowaionego Rozwoju Unii Europejskiej – Propozycja Komisji dla Rady Europejskiej w Goetenburgu), Bruksela 2001 [in Polish].
38. Strategia Lizbocka. Droga do sukcesu zjednoczonej Europy, Departament Analiz Ekonomicznych i Spoiecznych Komitetu Integracji Europejskiej, Gdacs 2000 [in Polish].
39. Schumpeter J.A. (1964). *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*, McGraw Hill, New York. [in English].
40. Uchwaia nr 8 Rady Ministryw z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjkcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektyw№ do 2030 r.) [in Polish].
41. Wackowicz, W. (2011). *Rewitalizacja i planowanie przestrzenne stref spoiecznie wykluczonych*. Kraków [in Polish].
42. Williamson, J. (1990). *Whot Washington Means by Policy Reform*. Washington. [in English].
43. Wojtyna, A. (2009). O badaniach nad ginywnymi przyczynami wzrostu gospodarczego. [w] R. Rapacki (red. naukowy) *Wzrost gospodarczy w krajach transformacji: konwergencja czy dywergencja*. Warszawa [in Polish].
44. Woñniak, M. (2011). Zrywnowaiony rozwój jako strategia definiuj№ca nowoczesne gospodarowanie przestrzeni№ w Polsce (aspekty prawne). *Ekonomia i Prawo*, T.VII. [in Polish].
45. Yakubovskiy, M., Liashenko, V., Kamiecka, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine). *Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience*, Warsaw, Consilium Sp. z o.o., pp. 12-29. [in English].
46. Zakrzewska-Pyitorak, A. (red.), (2016). *Planowanie przestrzenne w Europie*. Wrociaw [in Polish].
47. Zieliecka-Gikbocka, A. (2008). Lokalizacja przemysiu a konkurencyjnoñż polskich regionyw w kontekñcie integracji europejskiej. Gdacs [in Polish].
48. Ziobrowski, Z. (2007). Gospodarowanie przestrzeni№ w Polsce w ģwietle spryjnoñci z UE – uwarunkowania, kierunki zmian, *Problemy Rozwoju Miast* nr 4/1-2 [in Polish].
49. Retrieved from:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>.
50. Retrieved from: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ukraina.png>.
51. Retrieved from:<http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Wojewodztwa.jpg>.